

РАДИОЖУРНАЛИСТ МУЛОҲАЗАСИ

Болтаев Навфал Содик ўғли

2022 йил ЎзЖОКУ магистратурасини битирган.

МТРКнинг “O‘zbekiston” телерадиоканали бошловчиси.

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада замонавий коммуникациялар сабаб радио соҳасида юз бераётган эврилишлар, радионинг “кўрсатиш” даражаси пайдо бўлаётганлиги, давр маҳаллий журналистларни халқаро журналистлар даражасига кўтаргани, радионинг тезкорлик даражаси, эфир бошловчилари борасидаги айрим мулоҳазалар жамланган.

Калит сўзлар: радиоканал, радиоэшиттириш, радиодастур, радиожурналист, эфир, радио.

АННОТАЦИЯ

В этой статье кратко излагаются изменения, происходящие в радиоканалах, которые вызвали современные коммуникации, доказываемся что радио «показывает», местные журналисты поднимаются до уровня международных журналистов и о мастерстве ведущих радиопрограмм.

Ключевые слова: радиоканал, радиовещание, радиоведущий, радиожурналист, трансляция, радио.

ANNOTATION

This article summarizes the changes taking place in radio channels that have caused modern communications, proves that radio "shows", local journalists rise to the level of international journalists and the skill of leading radio programs.

Keywords: radio channel, radio broadcasting, radio presenter, radio journalist, broadcast, radio.

Ўтган асрнинг 90- йилларида мамлакатимизда радиоэшитиришларнинг янги тизими яратилди, турли йўналишларга ихтисослашган радиоканаллар юзага келди. Давлат радиоканаллари билан биргаликда тижорат, хусусий йўналишдаги радиолар ҳам эфирга чиқа бошлади. Тарихан қисқа даврда нодавлат радиоларининг ривожланиб кетиши бу соҳага жиддий эътибор қаратилаётганидан дарак беради.

Радиоэшиттириш соҳасининг энг йирик эгаси – бу давлатдир. Давлат радиоканаллари ҳам жиддий эволюцияни бошидан ўтказди. Ҳозирда МТРК тизимида 4 та марказий радиоканал, шунингдек, ҳудудий ва маҳаллий радиоканаллар фаолият юритмоқда. Ва уларнинг ҳар бири қамровидан қатъий назар, мунтазам равишда эфирдаги ўрнини мустақамлаб боришга, аудиторияни сақлаб қолиш учун янги имкониятлар- сегментларни жалб қилишга интилади.

Шу ўринда бир мулоҳаза. Ҳозиргача ОАВда хизмат қилувчи журналистлар маҳаллий, марказий матбуотда ишловчи ёки халқаро журналистлар, деб классификация қилинар эди. Лекин, жиддийроқ ўйлаб қараладиган бўлса, коммуникациялар ривожланган бугунги шароитда, хатто энг чекка ҳудудда ишлаётган бўлсакда, ҳар биримиз халқаро журналист ҳисобланамиз. Айтайлик, интернетда сайти мавжуд радио шу атрофда жойлашган аҳоли учун муҳим бир хабарни тарқатди. Лекин, бу хабарни дунёнинг исталган нуқтасида яшовчи одам “қўриши”, эшитиши мумкин. Худди шу масаланинг ўзи журналистлар олдида 2 та масалани жиддий равишда кўндаланг қилиб қўяди. Биринчидан, журналист ҳар бир сўзини ўйлаб ишлатиши, асослаб бера олиши, мамлакатда, дунёда содир бўлган энг охириги воқеалардан мунтазам равишда хабардор бўлишдан ташқари онгли равишда муносабат билдира олиши, шарҳлай билиши керак.

Иккинчидан, биз юқорида “қўриши” мумкин, деган сўзни ишлатдик. Бу муболаға эмас. Ўзбек тилининг изоҳли луғати¹да “радио” сўзига шундай таъриф берилган: “Радио – (лот. Нур чиқармоқ, тарқатмоқ. 1.Байналминал ўзлашма кўшма сўзларнинг таркибий қисми бўлиб, радиога оидликни, радио билан боғлиқ эканлигини билдиради. (мас. радиоаппарат, радиогазета.” Бу таърифдан биз учун керакли маънони топмадик ва айнан “радиоканал” сўзига эътибор бердик: “Радиоканал (радио...+ канал). 1. Муайян радиоэшиттиришлар учун ажратилган частоталар доираси. 2. Радиоузаткич, радиоалоқа линияси ва радиоприёмникдан иборат алоқа канали. Ҳозирги кунда кўпчилик радиоканалларга кулоқ тутуди...”²

Дарҳақиқат, кўпчилик янгиликлардан хабардор бўлиш учун радио эшитади. Лекин, кейинги пайтларда чет эл матбуотларида радиони “дунёнинг овозларда жамланган сурати” деб ҳам таърифлашмоқда. Мисол учун, Т.Г.Шевченко номли Приднестровья давлат университети катта ўқитувчиси Юлия Викторовна Ткаченко “Современное радио: медийные характеристики” номли илмий маъюласида шундай ёзади: “Радио – это звучащая картина мира. В

¹ Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 338-бет.

² Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 338- бет.

отличие от телевидения, где образы “подаются” потребителю информации в готовом виде, радио позволяет слушателю самому генерировать образный ряд”³.

Бу маънода Ю.В.Ткаченко мутлақо ҳақ. Радио ўз сўзлари билан, худди китоб сингари инсонда тасаввур пайдо қилади. Ассоциатив фикрлаш жараёнига ижобий таъсир қилади. Сўзларда акс этган манзарани ҳар бир инсон ўз тафаккурида гавдалантиради.

Ёки челябинский журналистлар Денис Хасанов ва Влад Абдуллинларнинг «Радио как средство массовой информации»⁴ мақоласидаги мана бу фикрларга эътибор беринг: «Вторая группа возможностей восприятия, связанная с отсутствием видеоряда,— это активизация воображения слушателей, позволяющая им проявить свои способности «фантазирования» мысленного образа».

Айтилганлардан шундай хулоса чиқариш мумкин: радио эшитаётган инсон тинглаётганларини ҳаёлан гавдалантиради. Демак – кўради. Қолаверса, замонавий техник имкониятлар радиони визуал воситага айланишига кўмаклашмоқда. Сўзимизга дунёдаги кўпгина радиоканалларнинг интернет сайтларига эфир видеотрансляцияси ва бошқа визуал материаллар ҳам қўйилганлиги мисол бўла олади. Сир эмас, радио кўнгилочар дастурларни, янгиликларни эфирга узатишда улкан салоҳиятга эга ахборот воситаси саналади. Газета ҳам, телевидение ҳам ва ҳаттоки Интернет ҳам медиа-маҳсулот яратишда радиочалик кенг имкониятларга эга эмас. Инсон тасаввурининг шакллантиришга радиочалик таъсир кўрсата олмайди. Оддийгина мисол: Айтайлик, воқеа содир бўлди. Воқеа жойидан энг тезкор хабарни радиодан ташқари яна қайси ахборот воситаси оммага маълум қила олади? Телевидениеми? Сўзсиз, яъни матнсиз репортаж қилиш учун ҳам камерани солаш, “баланд-пастини” тўғрилаш керак. Интернетми? Йўқ. Унинг ҳам ўзига яраша кичик қонуниятлари бор. Ҳар қанча тезлашса ҳам радиого етолмайди. Улар тайёргарлик кўргунга қадар радиомухбир ҳеч қандай тайёргарликсиз ҳамма нарса ҳақида ўз тингловчиларига батафсил маълумот бериб бўлади. Худди шу маънода радио босма нашрлардан ҳам, телевидение ва ҳатто Интернетдан ҳам олдинда туради.

Кўпчилигимиз тўғридан – тўғри эфир деганда олдиндан ёзиб олинмаган ва студиядан жонли ўқиладиган дастурларни тушунамиз. Назаримизда уни “жонли” эфир дейиш маъқулроққа ўхшайди. Аслида, журналистнинг воқеа содир бўлаётган жойдан жонли эфирга уланишини тўғридан-тўғри эфир дейиш ўринли бўларди. Тўғридан – тўғри чиқишнинг ўзига ҳос тарафи – матнни таҳрир қилиш

³ Журнал «В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии №10(65), 2016

⁴ <https://nsportal.ru/ap/library/nauchno-tehnicheskoe-tvorchestvo/2012/01/10/sredstva-massovoy-informatsii-radio>

имкони бўлмайди. Бу усул айниқса, долзарб ва мунозарали мавзуларни ҳал қилишда жуда ҳам қўл келади.

Радионинг яна бир яхши ҳислати бор. У – мобил восита. Ҳайдовчиларга, йўловчиларга, қўли ишда банд бўлувчиларга жуда ҳам қулай. Радиоканаллар ўз фаолияти мобайнида ана шу жиҳатни эътиборга олади. Таъкидлаш жоизки, рекреатив (кўнгилочар дастурлар элементи мавжуд эшиттиришлар), реклама ва ахборот функциялари бугунги кунда радионинг устувор вазифасига айланиб бормоқда. Нафақат дунёда, балки мамлакатимизда мавжуд радиоканалларда мусиқий йўналишга жиддий урғу берилиши, шунингдек, мусиқа форматларининг хилма-хиллиги замонавий тингловчиларда радиога нисбатан кўнгилочар - ахборот воситаси сифатидаги муносабатни шакллантиради. Радиоканаллар шу орқали ўзларининг бизнес-режаларини амалга оширишади. Худди мана шу сабабга кўра аксар ҳолларда маънавий-маърифий, эстетик ва ижтимоий масалалар эътибордан четда қолиб кетади. Ўз мамлақати ёшларининг маънан комил инсонлар бўлиб вояга етишини истаган ҳар бир фуқаро бу ҳақда жиддий ўйлаб кўриши ва тўғри хулоса чиқариши лозим.

Бу борада бошловчининг маҳорати ҳам жуда муҳим аҳамият касб этади. Маҳорат айниқса баҳс- мунозаралар жараёнида жуда сезилади. Микрофон олдида ўзни йўқотмасдан, тез-тез гапириш бу маҳорат эмас. Бу ролни бажараётган инсондан жуда кўп нарса талаб қилинади. У аввало жуда кўп мутолаа қилиши, доимий равишда ўқиб-ўрганиб, машқ қилиб бориши керак.

Шу ўринда психолог олимлар Ғ.Б.Шоумаров, У.Д.Қодиров, И.И.Ҳожибоевнинг “Шахс нутқ малакаларини ривожлантиришнинг айрим психологик жиҳатлари”⁵ илмий мақоласини ўқишни ҳар бир радиобошловчи учун тавсия этган бўлардик. Мақолада болалигида уятчан, тутилиб гапирадиган, овози паст Демосфен қандай қилиб дунё тарихида ажойиб нотик сифатида из қолдиришга эриша олганлиги ҳақида маълумот берилган. Бунга албатта Демосфеннинг тиришқоқлиги, иродаси ва интилувчанлиги сабаб бўлган. Олимлар мана шу мисол асносида инсон ўз нутқи воситасида биринчидан, ўз нуқтаи назарини ҳимоя қила олади, ким эканлигини, нималарга қодирлигини, умумий савияси ҳамда дунёқарашни бошқаларга намоён этади, иккинчидан, кишиларда ишонч ҳиссини уйғотади, учинчидан, фикрларини асослаш масъулиятини шакллантиради, тўртинчидан, тилга муносабатни ўзгартиради, бешинчидан, бошқаларга жиддий таъсир этади, уларни эргаштиради, дунёқарашининг, нарса, ходиса, воқеа, атроф-муҳитга муносабатининг ўзгаришини таъминлайди, деган хулосага келишган.

⁵<https://cyberleninka.ru/article/n/shahsda-nut-malakalarini-rivozhlantirishning-ayrim-psiologik-zhi-atlari/viewerh>

Ўз дунёқарашини ҳимоя қилиш орқали тингловчиларда ишонч уйғота оладиган, тилга жиддий муносабатда бўладиган бошловчигина эфирда муҳокама қилинаётган мавзунинг моҳиятини тўлалигича тасвирлайди, тасодифий вазиятлардан моҳирона чиқиб кетади, иштирокчиларга муаммони муҳокама қилишда кўмаклашибгина қолмай, эксперт ролини ҳам бажариб, дастурни кўзланган мақсадга муваффақиятли етказди. Энг муҳими, микрофон олдида пайдо бўладиган ҳаяжон, кўрқув, довдирашларнинг олдини ола билади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. А.Мадвалиев таҳрири остида. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат илмий нашриёти, 2006-2008.
2. Авторский коллектив. Радиожурналистика. Под ред. А.А.Шереля М., Издательство Московского университета, 2000
3. Журнал «В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии №10(65), 2016
4. <https://nsportal.ru/ap/library/nauchno-tehnicheskoe-tvorchestvo/2012/01/10/sredstva-massovoy-informatsii-radio>
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/shahsda-nut-malakalarini-rivozhlantirishning-ayrim-psihologik-zhi-atlari/viewerh>